

Eğitim Programları Bağlamında Üniversite

Fatma MIZIKACI • Elif İLHAN

Prof. Dr. Fatma MIZIKACI - Doç. Dr. Elif İLHAN

EĞİTİM PROGRAMLARI BAĞLAMINDA ÜNİVERSİTE

ISBN 978-625-6287-44-0

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2024, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevi**dir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 2000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Ağustos 2024, Ankara

Yayın-Proje: Zeynep Güler
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler - Ankara

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Pegem Akademi: Shira Ticaret Merkezi
Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

YAZARLAR HAKKINDA

Prof. Dr. Fatma Mızıkacı

Prof. Dr. Fatma Mızıkacı lisansını Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi İngilizce Öğretmenliği programında tamamladıktan sonra yüksek lisans derecesini aynı alanda Bilkent Üniversitesinden almıştır. Doktorasını 2001 yılında Ortadoğu Teknik Üniversitesinden Eğitim Programları ve Öğretim Ana Bilim Dalı'nda tamamlamıştır. Doktora tezinin konusu yükseköğretimde toplam kalite yönetimi bağlamında program değerlendirme için bir model geliştirmedir. Dr. Mızıkacı, 2005-2006 yıllarında Romanya'da UNESCO CEPES'te, 2015-2016 yılları arasında ABD'de Chapman Üniversitesi'nde, 2014 yılı Kasım ayında Kazakistan'ın Zhetysay Devlet Üniversitesi'nde misafir araştırmacı ve öğretim üyesi olarak bulunmuştur. 2006-2009 yılları arasında Viyana'da *Navreme Knowledge Development*'a AB projelerinde yükseköğretim danışmanlığı yapmıştır. Otuz yılı aşkın süredir Gazi Üniversitesi, Başkent Üniversitesi ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde öğretim görevlisi ve öğretim üyesi olarak çalışmış olan Dr. Mızıkacı, 2011 yılından bu yana Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesinde Eğitim Bilimleri Bölümü Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı'nda çalışmaktadır. Lisans ve lisansüstü düzeyde *Eğitimde Program Geliştirme*, *Eğitim Programı Kuramları*, *Yükseköğretim Programları*, *Eğitim Programlarında Tartışmalı Konular* ve *Yükseköğretimde Tartışmalı Konular* gibi dersler vermektedir.

Dr. Mızıkacı, yükseköğretim sistemleri ve programları, yükseköğretimde akreditasyon ve program değerlendirme, Avrupa'da yükseköğretim, Bologna süreci, eğitim programı kuramları ve öğretim üzerine çok sayıda ulusal ve uluslararası makale, kitap ve kitap bölümü yayımlamıştır. Dr. Mızıkacı'nın, yazar, ortak yazar ve editör olarak yer aldığı uluslararası kitaplar arasında; *Higher Education in Turkey* (UNESCO, 2006), *Tools for Process Evaluation* (Navreme, 2006), *From Here To There: Mileposts of European Higher Education* (Navreme, 2007), *Total Quality Management in Higher Education: An Evaluation Model for Practitioners* (Lambert, 2009), *A Language of Freedom and Teacher's Authority: Case Comparisons from Turkey and the United States* (Lexington, 2017), *Critical Pedagogy and the Covid-19 Pandemic: Keeping Communities Together in Times of Crisis* (Bloomsbury, 2022) ve *Curriculum, Teachers and Technology: A Turkish Context* (Cambridge Scholars Publishing, 2022) bulunmaktadır.

Web: <https://avesis.ankara.edu.tr/fmizikaci>

e-posta: fmizikaci@ankara.edu.tr

ORCID No: 0000-0003-2780-2495

Doç. Dr. Elif İlhan

Doç. Dr. Elif İlhan, lisans derecesini Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi İngiliz Dili Eğitimi, yüksek lisans derecesini Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimde Program Geliştirme, doktora derecesini ise Eğitim Programları ve Öğretim Ana Bilim Dalında tamamlamıştır. Dr. İlhan, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi ve Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesinde Yabancı Diller Yüksekokulunda öğretim görevlisi olarak çalışmıştır. 2021 yılından itibaren Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yabancılar Türkçe Öğretimi (Disiplinlerarası) Ana Bilim Dalı'nda öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Dr. İlhan'ın yüksek lisans tezi, içerik tabanlı yabancı dil öğretim yaklaşımının özel amaçlı yabancı dil derslerinde uygulanması; doktora tezi ise üniversitelerin lisans programlarında uygulanan çekirdek programın değerlendirilmesi konusundadır. Dr. İlhan'ın, yükseköğretimde program geliştirme, yükseköğretimde öğretme ve öğrenme, yükseköğretimde çekirdek program, yükseköğretimde disiplinlerarası eğitim, yükseköğretimde yabancı dil öğretimi, öğretim elemanı yeterlikleri, aktif öğrenme, içerik tabanlı yabancı dil öğretimi ile ilgili ulusal ve uluslararası çalışmaları bulunmaktadır.

Web: <https://avesis.hacibayram.edu.tr/elif.ilhan00>

e-posta: elif.ilhan00@hbv.edu.tr

ORCID No: 0000-0002-8536-1571

ÖN SÖZ

Okumaya başlayacağınız bu kitabın düşünsel planlaması oldukça eskiye dayanıyor. Bu planlamanın hayata geçirilmeye başlaması üzerinden ise iki yıl geçti. 2006 yılında UNESCO-CEPES tarafından basılan *Higher Education in Turkey* adlı kitabımın sonraki yıllarda yükseköğretimde yaşanan değişim ve zorluklar karşısında acilen yenilenmesi ve başka bir vizyonla yazılması gerekiyordu. Değerli meslektaşım Doç. Dr. Elif İlhan ile 2021 yılından bu yana içeriğin güncellenmesi fikri üzerine çokça konuştuk, tartıştık ve fikri olgunlaştırarak elinizdeki bu kitaba yeni bir bakış açısı ve vizyonla son halini verdik. Kitap, üniversitenin tekil ve özerk bir kurum olarak oluşumundan başlayarak 21. yüzyıldaki yükseköğretim sisteminin ana unsuru haline gelmesini incelemektedir. Üniversitenin bu uzun yolculuğunu incelerken derinleştığımız alan eğitim programları ve program geliştirmedir. Dokuz yüz yılı aşkın bir süredir var olan üniversite değişime uğrarken eğitim programı anlayışı nasıl değişmiştir? Program geliştirme üniversitenin felsefesine uygun mudur? Üniversitelerde eğitim programları nasıl geliştirilmektedir? Program geliştirme sürecine yön veren etmenler nelerdir ve bunların üniversitelere yansımaları nasıldır? Üniversitelerde öğretme-öğrenme uygulamaları nasıl değişim göstermektedir? Programlar nasıl değerlendirilmekte ve akredite edilmektedir? Üniversiteler 21. yüzyılda yükseköğretim sistemi içinde yer alırken geçirdiği değişimlerde eğitim programı anlayışının rolü nedir? Eğitim programı anlayışı ve uygulamaları bu değişimde etkileyen midir etkilenen midir? Bütün bu sorulara yanıt ararken, günümüzde yükseköğretimin, araştırılması en karmaşık alanlardan birisi olduğunu gördük. Bunun bir nedeni, alanın disiplinlerarası bir doğaya sahip olmasıdır. Yükseköğretim çalışmaları ekonomi, siyaset, sosyoloji, psikoloji, antropoloji, tarih gibi disiplinlerin kesişme alanıdır. Bu kapsayıcılık, üniversitede eğitim programları çalışmalarını hem zorlaştırır hem de onu tüm alanlardan beslenen ve tüm alanlara veri sağlayan özellikli bir duruma taşır. Üniversitede eğitim programı felsefesi, disiplinlerin bilgi birikiminin ne olduğu, ne kadarının kapsama alınacağı, neyin kapsam dışı bırakılacağı gibi epistemolojik sorularla ve pedagoji alanının temel kuramlarına dayalı olarak belirlenir. Epistemolojik dayanak pedagojik temellerle bütünleşerek sonuçlara ilişkin sorulara yanıt aranmasının yolunu açar. Bu temelde, ayrıca, araştırma-eğitim dengesinin nasıl sağlanacağı, bilgi üretimi ile eğitim ilişkisinin nasıl kurulacağı, entelektüel rolün nasıl yansıtılacağı, üniversite-toplum bağının nasıl kurulacağı gibi sorulara yanıt aranırken program geliştirmenin temel düşüncesi de belirlenmiş olur. Tarihsel bağlamında olduğu gibi üniversiteyi tekil bir kurum olarak ele aldığımızda bu sorular daha kolay sorulabilmektedir. Ancak yükseköğretim bir sistem olarak çok daha karmaşık bir yapıya sahiptir ve bu soruların sorulabileceği bir mecra olmaktan uzaktır. Sistemin hâlâ işleyip işlemediği bile tartışma konusudur. Susan Blum *I Love Learning; I Hate School: An Anthropology of College* (2016) adlı kitabında, yükseköğretimin yok olmak üzere olan bir sistem olduğunu ve parça parça düzeltilemeyeceğini,

ancak köklü bir dönüşüm ile yok olmaktan kurtulacağını söylüyor. Bu tespitlerin kökeninde yükseköğretim sisteminin üniversitenin vadettiği; eğitim yoluyla özgürleşme, bilgi üretimi yoluyla ilerleme görevini yerine getiremediği düşüncesi bulunmaktadır. Benzer şekilde eğitim programı kavramı da yükseköğretim sistemi içinde kaybolmuş veya ikinci plana itilmiş görünmektedir. Ronald Barnett ve Kelly Coate *Engaging the Curriculum in Higher Education* (2004) adlı kitapta yükseköğretimin bu kadar öne çıkması karşısında eğitim programının kayıp bir terim olduğunu, program fikrinin ortadan kalktığını söylüyorlar.

İşte bu yüzden eğitim programı ve program geliştirme çalışmalarını sistem üzerinden değil tekil bir yapı olan üniversite üzerinden ele almak yerinde olacaktır. Biz de bu kitabı yazarken neredeyse kaybolmuş eğitim programı unsurunu üniversite üzerinden ele aldık. Kitabın akışı içinde, ilk üniversite eğitim programlarının çağlar boyunca nasıl değiştiğini ya da değişmediğini incelerken, 21. yüzyıl incelemelerimiz üniversiteyi yükseköğretim sistemi içinde bir kurum olarak ele almamız gerekliliğini getirdi. Böylece sistem içinde, üniversitede hangi disiplinlerin öncelikli olduğuna kimin karar verdiği, program tasarımı disiplinlerin gücünün ve öneminin ne olduğu, öğrenci deneyimlerinin nasıl tasarlandığı, mezunların beceri sahibi mi entelektüel mi oldukları, üniversitenin bilgi üretimi görevinin devam edip etmediği gibi sorular farklı şekillerde tekrar karşımıza çıktı.

Bu kitapta, tüm bu konuları bilimsel bir yaklaşımla ele alarak irdeledik. Kuramsal ve kavramsal çerçeveye dayalı olarak eğilimleri ve uygulamaları inceledik. Eğitim programı odağından uzaklaşmamaya çalıştık, ancak çoğu yerde somut kavramlar ve örnekler bulunmadığından program uygulamaları üzerinden yorumlayıcı analizler yaptık. Üniversite eğitim programlarının arka planındaki bilimsel, felsefi, toplumsal, siyasi, ekonomik, bireysel unsurları göz ardı etmeyen bir yaklaşımı tercih ettik. Örneğin, -bir eğitim felsefesi sorunu olduğunu düşündüğümüz- kadının erkek egemen üniversitedeki temsilini tarih boyunca incelemeye özel önem verdik. Özel öneme layık diğer bir konu Türkiye'de üniversite tarihinin Avrupa'ya göre çok kısa olmasına karşın kendi döneminin en etkili kurumlarından birisi haline getirilmesidir. Bu bağlamda Türkiye'de 1933 üniversite reformunun arka planını ve Cumhuriyet felsefesini nasıl yansıttığını eğitim programları açısından ele aldık.

Kitabımızın, yükseköğretim araştırmacılarını ve eğitime duyarlı okuyucuları üniversite eğitim programları konusunda daha fazla soru sormaya ve sorulara yanıt aramaya yöneltmesini ve bu alanda çalışmaların artmasını ümit ediyoruz.

Son olarak, kitabın yayıma hazırlanma sürecinde yoğun çaba gösteren PEGEM AKADEMİ çalışanlarına çok teşekkür ediyoruz.

Ağustos 2024
Ankara

GİRİŞ

Bu kitap altı ana bölüm ile Ön Söz ve Son Söz bölümlerinden oluşmaktadır. Birinci bölümünde, eğitim programları bağlamında dünyada üniversitenin gelişimi incelenmiştir. Üniversitelerin tarihsel gelişimi eğitim programları bağlamında incelenirken bölgesel farklılıkları da yansıtacak şekilde farklı ülkelerdeki üniversite yapılanması eğitim programları ve öğretim odağında ele alınmıştır. İkinci bölümde Osmanlı döneminde üniversite girişimi olan Darülfünun'un açılıp kapatılma dönemlerindeki eğitim programı anlayışı ele alınmıştır. Üçüncü bölümde Türkiye'de üniversitenin doğuşu ve üniversite reformuyla birlikte kurulan yeni üniversitelerden örneklerle eğitim programı anlayışına yer verilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk üniversitelerine odaklanılarak Türkiye'deki üniversitelerin tarihsel gelişimi eğitim programları bağlamında incelenmiştir. Kitabın dördüncü bölümünde üniversitelerde program geliştirmenin temelleri, kavramsal ve kuramsal çerçevesi ele alınarak eğitim programları uygulamalarına yer verilmiştir. Bu bölüm, farklı yaklaşım ve modeller ile Türkiye'deki üniversitelerden özgün uygulamaları da ele almaktadır. Beşinci bölümde, öğretme ve öğrenme faaliyetleri başlığı altında bu faaliyetlere ilişkin yaklaşımlar ve uygulamalar, bunları etkileyen faktörler ve üniversitelerdeki özgün uygulamalar açıklanmıştır. Kitabın altıncı bölümünde, üniversitelerde program değerlendirme, kalite güvence sistemleri ve akreditasyona ilişkin kavramsal çerçeve çizilmiş, aralarındaki ilişkiler tartışılmış ve Türkiye'deki akreditasyon kuruluşlarının değerlendirme ölçütleri incelenmiştir. Kitap, bölümler boyunca ele alınan incelemeler ve yapılan tartışmalara dayalı olarak dünyada ve Türkiye'de üniversitelerin geleceğine ilişkin öngörülerin yer aldığı Son Söz bölümü ile sona ermektedir.

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	v
Giriş.....	vii

1. BÖLÜM

EĞİTİM PROGRAMLARI BAĞLAMINDA DÜNYADA ÜNİVERSİTENİN GELİŞİMİ

Kavramsal Çerçeve	1
Tarihsel İnceleme.....	4
Orta Çağ'da Üniversite: 11. ve 13. Yüzyıllar	6
Orta Çağ Katedral Okulundan Üniversite'ye Doğru.....	9
Rönesans ve Reformlar Dönemi: 15. ve 16. Yüzyıllar	16
Üniversite Eğitim Programlarında Rönesans'ın Etkileri	18
Üniversitelerde Eğitim Programlarının Yapısı.....	20
Üniversitelerde Öğretim Uygulamaları	21
16. ve 17. Yüzyılda Tipik Bir Üniversite Dersi Örneği	22
Üniversite Dışında Bilim ve Aydınlanma Oluşumları.....	24
Avrupa Üniversitesinde Kadınlar	25
19. Yüzyılda Avrupa'da Ortaya Çıkan Üniversite Modelleri, Eğitim Programı ve Öğretim Uygulamaları	26
Liberal Eğitim Anlayışı ve Fransız Üniversite Modeli	27
Bildung ve Humboldt Üniversite Modeli	28
Avrupa Dışındaki Ülkelerde Üniversite Modelleri, Eğitim Programı ve Öğretim Özellikleri	31
Rusya'da Üniversite Modelleri, Program ve Öğretim Özellikleri	32
Amerika Birleşik Devletleri'nde Üniversite Modelleri, Program ve Öğretim Özellikleri	34
Üniversiteden Yükseköğretime Geçiş: 19. ve 20. Yüzyıllar	41
Üniversitelerin Araştırma Rolü ve Üniversite Dışı Oluşumlar.....	43
Sonuç.....	44

2. BÖLÜM

EĞİTİM PROGRAMLARI BAĞLAMINDA TÜRKİYE’DE ÜNİVERSİTENİN KÖKENİ

Türkiye’de Üniversite Fikrinin Ortaya Çıkışı	47
Osmanlı Dönemi Modernleşme Hareketleri ve İlk Üniversite Darülfünun	48
Birinci Girişim	49
İlk Üniversite Program Geliştirme Kurulu: Encümen-i Daniş	50
İkinci Girişim	51
Üçüncü Girişim: Darülfünun-ı Sultani	53
Hukuk Mektebi	54
Mühendislik Mektebi	55
Edebiyat Mektebi	56
Dördüncü Girişim	57
Darülfünun’da Bilimsel Çalışmalar ve Öğretim Faaliyetleri	58
Türkiye’de Humboldt Üniversite Anlayışının Gelişimi	59
Edebiyat Fakültesinde Alman Usulü Öğretim Programı	60
Birinci Dünya Savaşı ve Darülfünun	62
Darülfünunun 70 Yıllık Tarihçesi	63
Sonuç	65

3. BÖLÜM

EĞİTİM PROGRAMLARI BAĞLAMINDA TÜRKİYE CUMHURİYETİNİN İLK ÜNİVERSİTELERİ

Giriş	73
İstanbul Üniversitesi	74
Üniversitenin Kökeni Medrese Değildir	75
Türkiye’de Üniversitenin Düşünsel Temelleri ve Dayandığı İlkeler	76
İstanbul Üniversitesi Eğitim Programı Modelleri: Felsefe Bölümü Örneği	80
İstanbul Teknik Üniversitesi	83
Ankara Üniversitesi	85
Öğretim ve Ölçme Deđerlendirmede Hukuk Fakültesi Örneği	86
Özel Statü ile Kurulan Üniversiteler	86
Sonuç	87
Kaynakça (1., 2. ve 3. Bölümler)	88

4. BÖLÜM

21. YÜZYILDA ÜNİVERSİTELERDE PROGRAM GELİŞTİRME: YAKLAŞIM VE UYGULAMALAR

Giriş	91
Üniversitelerde Eğitim Programı ve Program Geliştirme.....	91
Üniversitelerde Eğitim Programı.....	92
Üniversitelerde Kullanılan İzlençeler.....	95
Üniversitelerde Kullanılan Ders Bilgi Formları.....	98
Üniversitelerde Program Geliştirme: Kavram ve Tasarımlar	99
Üniversitelerde Program Geliştirme ve Tasarım Yaklaşımları	101
Çağdaş Yaklaşımlar ve Üniversitelerin Eğitim Programlarına Yansımaları	107
Bologna Süreci ve Üniversite Eğitim Programları	107
Sürdürülebilirlik ve Üniversitelerde Eğitim Programları.....	110
Uluslararasılaşma ve Üniversitelerde Eğitim Programları	118
Üniversitelerde Eğitim Programlarının Uluslararasılaşması.....	119
Disiplinlerarasılık ve Üniversitelerde Eğitim Programları	122
Türkiye'deki Üniversitelerde Disiplinlerarası Programlar ve Uygulamalar	124
Üniversitelerde Program Geliştirme Çalışmaları ve Türkiye'den Örnekler	125
Çekirdek Program ve Proje Tabanlı Öğrenme- Kadir Has Üniversitesi Yeni Eğitim Modeli Örneği	126
Kadir Has Üniversitesi Çekirdek Programının Yapısı	126
Kadir Has Üniversitesi Çekirdek Program Geliştirme Süreci	127
Kadir Has Üniversitesi Proje Tabanlı Eğitimin Yapısı	128
Kadir Has Üniversitesi Proje Tabanlı Eğitim Program Geliştirme Süreci	129
Türk Eğitim Derneği (TED) Üniversitesi Eğitim Fakültesi Program Geliştirme Çalışması	129
TED Üniversitesi Eğitim Fakültesi Program Geliştirme Süreci	130
Mezuniyet öncesi Tıp Eğitimi ve Program Geliştirme Çalışmalarına İlişkin Düzenlenmeler- Hacettepe Üniversitesi Örneği	132
Sonuç	135
Kaynakça	137

5. BÖLÜM

21. YÜZYILDA ÜNİVERSİTELERDE ÖĞRETME VE ÖĞRENME FAALİYETLERİ: YAKLAŞIMLAR VE UYGULAMALAR

Giriş	143
Üniversitelerde Öğretme ve Öğrenme.....	144
Üniversitelerde Öğretme	144
Üniversitelerde Öğrenme	147
Öğrenme Yaklaşımları	152
Üniversitelerde Etkili Öğretme ve Öğrenmenin Sağlanması	155
Üniversitelerde Öğretme ve Öğrenme Merkezleri	157
Türkiye’de Üniversitelerde Öğretme ve Öğrenme Faaliyetlerine Yön Veren Etkenler	158
Uluslararasılaşma	158
Bologna Süreci	161
Öğrenci Merkezli Öğrenme	163
Yaşam Boyu Öğrenme	166
Öğrenci Profilindeki Değişim.....	168
Teknolojik Gelişmeler	170
Krizler Döneminde Üniversitelerde Öğretme ve Öğrenme (Covid-19 Pandemisi ve Kahramanmaraş Merkezli Deprem Örneği)	173
Türkiye’de Üniversitelerde Öğretme-Öğrenme Faaliyetlerinin Niteliğini Artırma Odaklı Uygulamalar.....	175
Aktif Öğrenme-Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi (AHBVU) Örneği	175
Tıp Eğitimde Probleme Dayalı Öğrenme-Dokuz Eylül Üniversitesi Örneği.....	177
Tıp Eğitimde Simulasyon-Koç Üniversitesi Örneği	179
Küresel Sorunlar Dersleri-Abdullah Gül Üniversitesi Örneği	180
Sonuç	181
Kaynakça	182

6. BÖLÜM

21. YÜZYILDA ÜNİVERSİTELERDE PROGRAM DEĞERLENDİRME, KALİTE GÜVENCE SİSTEMLERİ VE AKREDİTASYON

Giriş.....	191
Üniversitelerde Program Değerlendirme.....	196
Üniversitelerde Kalite Güvence Çalışmaları	198
Kalite Güvence Sistemleri.....	200
Akreditasyon	201
Türkiye’de Kalite Güvence Çalışmalarının Tarihsel Gelişimi	203
Kurumsal Dış Değerlendirme Programı ve YÖKAK.....	207
Türkiye’de Akreditasyon Derneklerinden Örnekler ve Değerlendirme Ölçütlerinin Karşılaştırılması	209
Tıp Eğitimi Programlarını Değerlendirme ve Akreditasyon Derneği (TEPDAD)	210
Mühendislik Eğitim Programları Değerlendirme ve Akreditasyon Derneği (MÜDEK)	211
Öğretmenlik Eğitim Programları Değerlendirme ve Akreditasyon Derneği (EPDAD).....	211
Fen, Edebiyat, Fen-Edebiyat, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakülteleri Öğretim Programları Değerlendirme ve Akreditasyon Derneği (FEDEK).....	212
Bazı Akreditasyon Derneklerinin Değerlendirme Ölçütlerinin Karşılaştırılması....	212
Akreditasyon ve Kalite Güvencesi Sistemlerine Yönelik Tartışmalar	214
Sonuç	217
Kaynakça.....	218
 Son Söz.....	 221
Kaynakça.....	223

1. BÖLÜM

EĞİTİM PROGRAMLARI BAĞLAMINDA DÜNYADA ÜNİVERSİTENİN GELİŞİMİ

Bu bölümde üniversitenin doğuşu, üniversite ile ilgili kavramların analizi, üniversitenin ve programların tarihsel süreçteki değişimi ele alınmaktadır. Tarihsel analiz Avrupa üniversitesini temel almaktadır. Bunun çeşitli nedenleri olmakla birlikte en önemli nedeni Türkiye'deki ilk üniversite modelinin Avrupa'dan alınmış olmasıdır. Daha sonraki yıllarda Amerikan üniversite modelleri daha etkili olmuştur. Diğer bir neden kapsamlı bir üniversite tarihi çalışmasında en fazla ulaşılan ve sistematik bilgi birikimine sahip kaynakların Avrupa merkezli olmasıdır. Özellikle eğitim programları ve öğretimin derinlemesine ele alındığı çalışmalarda Avrupa kaynakları oldukça zengindir. Bu durum Avrupa merkezli bakış açısının sınırlılığını da beraberinde getirmektedir elbette. Ancak aşağıdaki bölümlerde de ele alınacağı gibi Avrupa dışındaki üniversite ya da benzeri yapılar ile ilgili tarihsel bilgi birikimi sınırlı kalmaktadır. Özellikle Türkiye'nin konumlandığı kültür zengini coğrafi bölgede eğitim tarihini milattan öncesine kadar incelemek mümkün iken üniversitenin kurumsallaşma yolculuğu oldukça kısadır. Avrupada ilk üniversite olarak kabul edilen Bologna Üniversitesinin kuruluşu 1088 iken Türkiye'nin bu anlayışa uygun ilk üniversitesi İstanbul Üniversitesinin kuruluş yılı 1933'tür. Aradaki fark sekiz yüz kırk beş yıldır. Ancak bu durum 845 yıllık zamanda Türkiye'de yükseköğretimin gelişmediğini göstermez. Osmanlı döneminde modernleşme hareketleri ile birlikte çeşitli yükseköğretim okulları açılmış ve ilk sivil üniversite olan Darülfünun da kurulmuştur.

Kavramsal Çerçeve

Üniversite ile ilgili ve üniversiteyi açıklayan bir dizi kavram eğitim programlarının kökenlerini ve günümüzdeki durumunu anlamaya ve değerlendirmeye de yardımcı olacaktır. Dünyada ilk üniversite olan Bologna Üniversitesinin kurulmasını sağlayan ilk oluşumun adı, öğrenciler ve hocalar birliği anlamına gelen Latince *universitas magistrarius et scholarium*'dur. Günümüze kadar gelen ve hâlâ faaliyet gösteren Bologna Üniversitesi "üniversite" kavramının da ilk kez kullanıldığını

yerdir. *Universitas* hocaların ve öğrencilerin bir araya gelerek öğretme-öğrenme faaliyeti yapmalarını ifade eden *birlik* anlamında kullanılmıştır. Birlikler ve daha sonra kurumsallaşan üniversiteler Katolik Kilisesinin yetki alanı içinde faaliyet gösterdiğinden Avrupa içinde hocalar tek bir çatı altındaki bu birlikler arasında dolaşıp ders verebiliyorlar, farklı Avrupa ülkelerinden öğrenciler ve hocalar da gelebiliyordu. Latince eğitimde kullanılan dil idi. Ashby (1966), üniversiteyi bu tür ortaklıkları nedeniyle Avrupa'nın entelektüel dayanışma birliği olarak tanımlar.

Etimoloji sözlüğünde üniversite kavramı; Eski Fransızcada *université* “yükseköğrenim kurumu”, “bir üniversiteyi oluşturan kişiler topluluğu”, “evrensellik; akademik topluluk”; Orta Çağ Latincesinde *universitatem*, “bütün, toplu”; Geç Latince *universus* “lonca, dernek” ve “bütün, tüm” anlamlarını taşımaktadır (etymonline.com). Yine Latince *Studium* ve *studium generale* kavramları da üniversite ve öğrencileri tanımlamak için kullanılan ilk sözcüklerdendir. *Studium* sözcüğü şevk, merak, ruh, bağlılık, araştırma, çalışma gibi anlamlara gelmektedir (online-latin-dictionary.com). Bazı kaynaklar üniversite kavramının tüm uzay ve içindeki her şey, dünya, gezegenler ve yıldızlar dâhil anlamındaki *universe* sözcüğünden geldiğini ve evrensellik anlamı içerdiğini savunsa da üniversite kurumunun böyle bir anlamı bulunmamaktadır. Üniversite (*University*) sözcüğünün günümüzdeki anlamı Oxford sözlüğünde “bir derece yapabileceğiniz veya araştırma yapabileceğiniz en yüksek eğitim seviyesindeki bir kurum” (Stevenson, 2010); Türk Dil Kurumu sözlüğünde ise “bilimsel özerkliğe ve kamu tüzel kişiliğine sahip, yüksek düzeyde eğitim, öğretim, bilimsel araştırma ve yayın yapan fakülte, enstitü, yüksekokul vb. kuruluş ve birimlerden oluşan öğretim kurumu” şeklinde yer almaktadır (sozluk.gov.tr).

Yükseköğretim kavramı üniversiteyi de kapsayan daha genel anlamda ve yönetsel yapıyı tanımlayan kapsayıcı bir kavram olarak kullanılmaktadır. Oxford sözlüğünde yükseköğretim (*higher education*) “üniversitede eğitim, özellikle derece düzeyinde” şeklinde tanımlanmaktadır (Stevenson, 2010). Türk Dil Kurumu sözlüğünde yükseköğretim, “üniversiteleri yönetmek görevini ve sorumluluğunu taşıyan birimlerden oluşan kuruluş”, “ortaöğretileri bitirenlere, üniversite, akademi vb. eğitim kurumları tarafından planlanıp uygulanan öğretim” olarak tanımlanmaktadır.

Akademi sözcüğü Latince kökenli olup ilk kez Fransa'daki üniversite veya bunlara ait yapılar için kullanılmıştır. Akademi en klasik anlamıyla Platon'un ders verdiği halk bahçesinin adıdır. Oxford İngilizce sözlükte *Academia* eğitim, araştırma ve bilimle uğraşan çevre, topluluk anlamındadır (Skeat, 1993). Günümüzde üniversite, yükseköğretim, yükseköğretim birimleri ve disiplinleri, bilimsel araştırmaya ait konuları tanımlamak için veya onlarla birlikte kullanılmaktadır. Aka-